Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

КУЛИНА ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

УДК 811.111’42:347.67(410.1)"18/21"(043.3)

ЗАПОВІТ ЯК СОЦІОКОМУНІКАТИВНИЙ ФЕНОМЕН (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОВІТІВ СЕРЕДИНИ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ)

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Андрейчук Надія Іванівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри перекладознавства і
контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Бабелюк Оксана Андріївна,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності,
професор кафедри іноземних мов та перекладознавства;

кандидат філологічних наук, доцент
Каліберда Оксана Олександрівна,
Бердянський державний педагогічний університет,
доцент кафедри іноземних мов і методики викладання.

Захист відбудеться 8 квітня 2019 року о 10 годині 00 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 405.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розіслано 7 березня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент О. В. Татаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Реферовану дисертацію присвячено дослідженню заповіту як категорії комунікації, яку розглянуто з опорою на домінантну парадигму соціоконструктивізму. Ця парадигма передбачає вивчення функціонування мови на соціокультурному фоні з урахуванням конкретних соціальних ситуацій.

Основу права становлять цінності та принципи суспільства, які є визначальними для підтримки соціального контролю та регулювання відносин між особами та різними соціальними інститутами. Інститут права породжує низку соціокомунікативних феноменів, до яких належить заповіт. Заповіт в Англії має тривалу історію розвитку, яка обумовлена соціальними та культурними чинниками. Ще у правовому світі Римської імперії вперше постала соціальна сутність права як права власності, що засвідчує вагомість питання передачі прав на володіння майном з правового погляду. З огляду на це, заповіт є документом, у якому дієздатна особа (заповідач) робить розпорядження щодо свого майна та призначає виконавців для управління своїм майном на випадок смерті.

Працю виконано в сучасній антропоцентричній парадигмі науки про мову, яка висвітлена у працях таких учених, як Н. Андрейчук, Ю. Апресян, Ф. Бацевич, І. Бехта, І. Колегаєва, А. Мартинюк, Р. Махачашвілі, К. Воррен та ін.

Засадничим положенням під час розгляду заповіту як соціокомунікативного явища у цій праці є бачення мови, мовлення та комунікації як трьох найважливіших модусів вияву смислу (за Ф. Бацевичем). Мову розглянуто як особливу систему конвенціоналізованих знаків, які виявляють себе як узуалізований зв’язок зовнішньої та внутрішньої форми цих знаків (царина значень); мовлення − як актуалізації знаків мови за законами синтагматики, парадигматики та епідигматики (царина актуальних мовленнєвих смислів) та комунікації − як особливого модусу і одночасно найвищої форми існування мови, її сутнісного вияву.

Заповіт розглянуто як жанр правового дискурсу з опорою на домінантну парадигму соціоконструктивізму П. Бергера та Т. Лукмана. Ця парадигма передбачає вивчення функціонування мови на соціокультурному фоні з урахуванням конкретних соціальних ситуацій і висвітлена у працях К. Міллер, П. Медвея, А. Фрідмана, Дж. Фейблемана та ін.

Різні аспекти правового дискурсу розглядали П. Гудріч, Г. Даган, Н. Коваль, О. Косоногова, Р. Крафте, Н. Феркло та ін. Правові аспекти заповіту досліджували М. Барщевський, С. Вейжел, В. Герберт, О. Гренкова, Ю. Заїка, В. Приходько, Г. Фединяк, С. Фурса, Р. Шаул-Йодер та ін., але він не був об’єктом окремого розгляду в мовознавстві. Лише одна розвідка К. Ферланд присвячена питанню значення та етимології терміна *Last Will and Testament* та окремі фрагментарні міркування висловлено в статтях К. Снедона й історика Ф. Голідея.

Проблему жанру як мовленнєвої категорії досліджували М. Бахтін, Г. Богін, В. Дементьєв, К. Долінін, С. Гайда, М. Федосюк та ін. З погляду соціальної обумовленості жанр розглядали М. Голідей, Дж. Мартін, П. Медвей, Ч. Міллер, Дж. Свейлз, А. Фрідман. В Україні до питань дослідження жанру зверталися Н. Андрейчук, Ф. Бацевич, Х. Дяків, Н. Кравченко, А. Паславська, Т. Яхонтова та ін.

Актуальність дисертації забезпечує той факт, що вона виконана в антропоцентричній парадигмі сучасних мовознавчих досліджень і входить до "комунікативної" програми в межах цієї парадигми (Н. Андрейчук). Ця програма є актуальною, оскільки пов'язана з розглядом динаміки існування мовних одиниць різних рівнів у комунікативному просторі людської спільноти. Межі розгляду розширюються від внутрішньосистемного аналізу до вивчення мови у зв'язку з її носіями та середовищем функціонування. Актуальним для сучасних мовознавчих студій є також орієнтація на взаємодію мови, соціуму та культури з опорою на вивчення основних категорій комунікації як окремого модусу існування засобів мовного коду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми "Лінгво-когнітивні та дискурсивні аспекти функціонування германських, романських та класичних мов", номер державної реєстрації 0117U001394 (терміни виконання: 01.01.2017 – 31.12.2019). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №21/6 від 21 червня 2016 року).

Основною метою праці є комплексно охарактеризувати заповіт як соціокомунікативний феномен.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Узагальнити та систематизувати погляди мовознавців на правовий дискурс як вияв соціальної взаємодії.
2. Описати сутнісні характеристики англійського заповідального дискурсу та встановити місце заповіту в палітрі його жанрів.
3. Виокремити основні ознаки жанру заповіту як категорії комунікації й запропонувати його мовознавче визначення.
4. Проаналізувати підходи до вивчення заповіту як соціокомунікативного феномену й розробити методику аналізу його жанрових особливостей у межах формальної, функційної та діяльнісної системи координат з опорою на ситуативний підхід.
5. Виявити особливості мовного кодування текстів заповітів.
6. Дати мовнопрагматичну характеристику досліджуваного жанру.

Об'єктом дослідження є жанр заповіту як соціокомунікативний феномен.

Предметом вивчення є мовні та мовнопрагматичні особливості англійського заповіту як жанру заповідального дискурсу.

Методологія дослідження передбачає комплексну методику аналізу об'єкта з опорою на формальну, функційну та діяльнісну системи координат. У

формальній системі координат заповіт розглянуто з погляду композиційних особливостей побудови текстів англійських заповітів та чинників, які впливають на надання форми цим текстам. У **функційній системі** координат – з урахуванням функційної природи мовних явищ, а саме, з погляду мовних засобів (лексичних одиниць та непредикативних синтаксичних структур), які слугують для забезпечення цілеспрямованої мовленнєвої взаємодії. У **діяльнісній системі координат** об'єкт досліджено з погляду забезпечення соціально важливої взаємодії у вигляді розгорнутої мовленнєвої побудови, яка складається з мовленнєвих актів, іллокутивна сила котрих підпорядкована конкретній інтенції комунікантів.

Для досягнення мети використано низку загальнонаукових **методів**, якот, *описовий*, *ідеалізація*, *метод моделювання* та *контекстуально-інтерпретаційний аналіз,* а також прийоми спостереження, порівняння, класифікації, узагальнення й інтерпретації, які є визначальними для описового методу. Для типологізації заповітів з урахуванням параметрів ситуації заповідання використано *прийом класифікації* заповітів. Для систематизації жанрових ознак заповіту в Англії кінця XIX – початку XXI століть та випрацювання його жанрової моделі застосовано *жанрове моделювання*, яке допомогло вибудувати теоретичний конструкт, що відображає сутнісні ознаки заповіту як мовленнєвого жанру. Для аналізу лексичних та граматичних особливостей мови заповітів опоровим був *структурний аналіз,* який забезпечив таксономічний опис лексичних одиниць за ознаками належності до лексико-семантичних груп і встановлення їхньої дистрибуції в текстах заповітів. На цьому етапі дослідження додатково використано *методику автоматизованого пошуку* визначених мовних одиниць. У процесі розгляду заповіту як комплексного перформативного мовленнєвого акту застосовано *метод лінгво-прагматичної інтерпретації* та випрацювано комплексну методику *жанровоперформативного моделювання* з опорою на тріаду: *комунікативна інтенція заповідача → дія заповідання → мовні засоби втілення дії у перформативних мовленнєвих актах.* Як допоміжні дослідницькі процедури для аналізу корпусу дослідження залучено *прийом* систематизації та елементи кількісних підрахунків.

Матеріалом дослідження слугували 400 текстів англійських заповітів, написаних у 1837–2015 роках (загальним обсягом 525 023 слів). Заповіти, укладені до 1858 року, було отримано з Національного архіву Великобританії (режим доступу www.nationalarchive.gov.uk). Заповіти, укладені після 1858 року, було взято з урядового сайту Об'єднаного Королівства Великої Британії (режим доступу www.gov.uk/search-will). У 1837 році парламент Сполученого Королівства прийняв Закон про заповіти (The Wills Act), за яким кожна повнолітня особа може заповідати своє майно спадкоємцям, відповідно оформивши та засвідчивши документ. Положення цього документа дотепер чинні на території Англії та Вельсу, отож, досліджено заповіти, які були укладені після його прийняття.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вперше заповіт розглянуто як соціокомунікативний феномен та комплексно описано його кодові, інформаційні та соціокультурні виміри з погляду жанрової належності. Новизна притаманна також виокремленню основних жанрових ознак заповіту та його розглядові як комплексного перформативного мовленнєвого акту. Новизною відзначається випрацювання жанрової моделі заповіту з використанням методики жанрового моделювання, яка дала змогу вибудувати теоретичний конструкт, що відображає сутнісні ознаки заповіту як соціокомунікативного феномену.

Наукову новизну результатів дослідження узагальнено **в положеннях, що їх винесено на захист:**

1. Заповідальний дискурс як категорія комунікації − це повторювана мовленнєва дія агента соціальної дії в ситуації заповідання, яка генерує типове мовне оформлення вмісту для задоволення комунікативних потреб учасників та втілена у низці жанрів.

2. Заповіт як жанр заповідального дискурсу − це повторювана мовленнєва дія, яка генерує типове мовне оформлення вмісту для задоволення соціально обумовлених потреб заповідача в ситуації заповідання. Конститутивні ознаки жанру заповіту: 1) соціокультурна обумовленість; 2) породження в ситуації заповідання для виконання дії заповідання, втіленої у перформативному тексті; 3) типова композиція; 4) типове мовне оформленням вмісту 5) типовий спосіб побудови мовлення у вигляді низки перформативних мовленнєвих актів.

3. Соціальна обумовленість заповіту передбачає визначеність мовленнєвої дії правовою культурою та обумовлена ситуацією заповідання. Жанровоперформативне моделювання забезпечує вибудовування моделі аналізу заповіту: *комунікативна інтенція заповідача в ситуації заповідання – дія заповідання – мовні засоби втілення дії у перформативних мовленнєвих актах.*

4. Англійський заповіт як комплексний перформативний мовленнєвий акт становить сукупність інтеціональних мовленнєвих дій у ситуації заповідання.

5. Англійський заповіт має усталену жанрову композицію, в якій наявні обов’язкові (назва; представлення заповідача; заповідальна частина; призначення виконавця та посвідчення) та факультативні (духовний заповіт та відкликання попередніх заповітів) компоненти.

6. Англійський заповіт має типове мовне оформлення вмісту заповітів, яке передбачає використання: а) антропоцентричної лексики, що належить до різних лексико-семантичних груп та б) входження цієї лексики до синтаксичних структур модифікації, комплементації та координації.

Теоретичне значення дисертації полягає в доповненні теоретичної та емпіричної баз досліджень із дискурсології та генології. Для теорії мовленнєвих жанрів вагомим є обґрунтування значущості взаємозв’язку антропоцентричної лексики та комунікативно-прагматичних смислів текстів англійських заповітів, які обумовлені ситуацією заповідання. Теорію мовленнєвих актів доповнено представленням заповіту як комплексного мовленнєвого акту у си-

туації заповідання. Запропонована комплексна методика аналізу об'єкта з опорою на формальну, функційну та діяльнісну систему координат може слугувати фундаментом для опису інших різновидів правового дискурсу на матеріалі різних мов.

Практичну цінність праці визначає можливість використовувати основні положення та ілюстративний матеріал у навчальному процесі, зокрема для лекційних курсів і практичних занять із лексикології, лінгвокультурології, комунікативної лінгвістики та спецкурсів із лінгвістичної генології й лінгвістичної прагматики.

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено в 16 публікаціях, із них 7 – у фахових виданнях України, 5 – у збірниках матеріалів наукових досліджень та конференцій, 4 – у закордонних наукових виданнях.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію обговорено на розширеному засіданні кафедр перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура, кафедри англійської філології й кафедри міжкультурної комунікації Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 4 жовтня 2018 року). Апробовано результати дослідження на таких наукових конференціях: Міжнародна науково-практична конференція "Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches" (Тбілісі, Грузія, 2018), Міжнародна науково-практична конференція присвячена 80-річчю доктора філологічних наук, професора Таранця В. Г. "Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії" (Одеса, Україна, 2018), Міжнародна науково-практична конференція "Modern philology: relevant issues and prospects of research" (Люблін, Польща, 2017), III Міжнародна нуково-практична конференція "Людина. Комп'ютер. Комунікація" (Львів, Україна, 2017), Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe Philology and Linguistics International Conference (Будапешт, 2017), Міжнародна науково-практична конференція "Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення" (Одеса, Україна, 2016), II Міжнародна науково-практична конференція "Языковая личность и эффективная коммуникация в современном поликультурном мире" (Минск, 2016), Наукова конференція на пошану 100-річчя з дня народження професора А. К. Корсакова (Одеса, Україна, 2016), II Міжнародна нуково-практична конференція "Людина. Комп'ютер. Комунікація" (Львів, Україна, 2015).

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, списку опублікованих праць автора, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної наукової літератури (356 позицій) та двох додатків. У додатку А подано глосарій ключових термінів, використаних у дисертаційному дослідженні. У додатку Б представлено текст закону про заповіти 1837 року, що визначив основні параметри заповіту, які актуальні дотепер на території Англії. Основний зміст дисертації викладено на 189 сторінках (у тому числі 4 рисунки та 6 таблиць). Повний обсяг дисертації становить 235 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено його актуальність, об'єкт і предмет, схарактеризовано застосовані методи мовознавчого аналізу та джерельну базу дисертації, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи, наведено дані про апробацію її результатів.

Розділ перший *"Теоретичні засади вивчення жанру заповіту в Англії як соціокомунікативного феномену"* присвячено висвітленню теоретичних основ дослідження, що насамперед стосуються наукових уявлень про єдність мови і культури та обумовленість мовленнєвої діяльності соціальними ситуаціями.

Інституційна компонента є невід'ємною частиною розвитку суспільства. Основною функцією соціальних інститутів є координувати співпрацю людей, накладати на них певні обов'язки, обмежувати свободу вибору й досягати певного рівня забезпечення порядку. Така організація передбачає тісну взаємодію мови, соціуму та культури.

Правовий дискурс розглянуто як підтип **інституційного дискурсу**, який породжений соціальним інститутом права. Цей інститут встановлює правові параметри суспільних відносин, до яких серед інших, входять правові норми, які регулюють перехід майна та грошей померлого до інших осіб. Для регулювання цих відносин у Англії історично запроваджено заповіт (документ, який регулює право на спадкування).

Заповідальний дискурс витлумачено як підвид правового дискурсу, що є повторюваною мовленнєвою дією в ситуації заповідання, яка генерує типове мовне оформлення вмісту для задоволення комунікативних потреб заповідача щодо питання спадкування майна та грошей після його смерті, та втілена у низці жанрів.

В англійському заповідальному дискурсі виформувалися такі жанри: 1) заповіт (офіційний документ, у якому особа передає своє майно та гроші іншій особі після смерті); 2) опис майна (список найменувань, які передає заповідач після смерті); 3) підтвердження передачі майна (документ передачі майна, підписаний усіма сторонами після смерті заповідача; 4) кодицил (додаток до заповіту, у якому перелічують незначні зміни до заповіту); 5) траст/довірча власність (відповідно до цього документа майно, яке належить власникові, спочатку передається в розпорядження довірчого власника, але прибуток з нього отримують вигодонабувачі).

Жанр як категорію комунікації визначає структурування змісту і форми спілкування в конкретній комунікативній ситуації, породженій соціальними потребами комунікантів. **Заповіт** – жанр заповідального дискурсу, що є повторюваною мовленнєвою дією в ситуації заповідання, яка генерує типове мовне оформлення вмісту для задоволення комунікативних потреб заповідача щодо питання спадкування майна та грошей після його смерті. Головними ознаками жанру заповіту є соціальна обумовленість, комунікативна мета, ти-

повий спосіб побудови мовлення у вигляді комплексного перформативного мовленнєвого акту й типове композиційне та мовне оформлення вмісту.

Розділ другий *“Жанр заповіту в методологічному ракурсі”* містить опис комплексної методики аналізу об’єкта з опорою на формальну, функційну та діяльнісну системи координат (Рис. 1).

Дослідження заповіту як соціокомунікативного феномену проведено з опорою на аналіз ситуативного та культурного контекстів. Перший розглянуто з опорою на теорію ситуативної семантики Робіна Купера та Ганса Кемпа й теорії репрезентації дискурсу Джона Барвайза. Поняття ситуативного контексту тлумачимо як об’єкт у теорії ситуації, який визначається інформацією, що супроводжує ситуацію і характеризується певною референтністю та оцінністю. У ситуації заповідання породжується текст заповіту, що, окрім ситуативного контексту, має культурний контекст, який тлумачимо як соціальні конвенції про мовленнєву поведінку в конкретній ситуації.

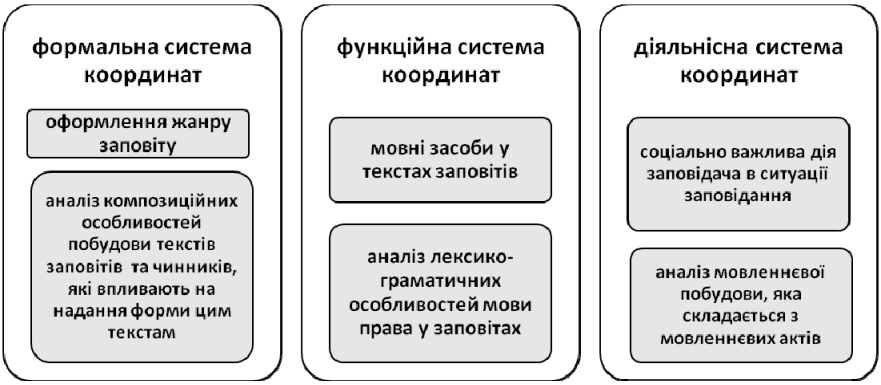

Рис. 1. Системи координат для аналізу жанру заповіту в Англії

Основні етапи дослідження охоплюють:

1) встановлення місця заповіту в ситуативному контексті та його зв’язку з соціальним інститутом права, що породжує правовий дискурс, у межах якого виокремлюється заповідальний дискурс, де центральним жанром є заповіт; 2) ознайомлення з історією розвитку англійського заповідального дискурсу та аналіз зовнішніх чинників, які вплинули на динаміку становлення його жанрової палітри; 3) огляд досліджень у царині дискурсології та жанрознавства, які дотичні до тлумачення процесів породження та інтерпретації жанрів правового дискурсу; 4) вибір критеріїв відбору текстів, що репрезентують досліджуваний жанр заповіту та укладання дослідницького корпусу; 5) систематизація жанрових ознак заповіту в Англії кінця XIX – початку XXI століть та випрацювання його жанрової моделі; 6) типологізація заповітів з урахуванням низки параметрів ситуації заповідання; 7) реконструкція структурної моделі англійського заповіту у формальній системі координат; 8) аналіз лексичних та граматичних

особливостей мови заповітів у функційній системі координат; 9) аналіз заповіту як мовленнєвого акту у діяльнісній системі координат.

Запропоновані етапи забезпечують розгляд основних аспектів англійських заповітів у формальній, функційній та діяльнісній системах координат і дають змогу охопити широке коло жанрових особливостей. Кожен етап передбачає використання відповідних методів дослідження. На першому етапі використано такі загальнонаукові методи, як *описовий*, *ідеалізацію*, *метод моделювання* та *контекстуально-інтерпретаційний аналіз.* На другому та третьому етапах застосовано прийоми спостереження, порівняння, класифікації, узагальнення й інтерпретації, які є визначальними для описового методу. На четвертому етапі електронна форма дослідного масиву текстів уможливила застосування методики автоматизованого пошуку визначених мовних одиниць та встановлення частотності їхнього вживання, результати якого однак потребували подальшої "ручної" обробки. На п'ятому етапі застосовано *жанрове моделювання*, яке дало змогу запропонувати теоретичний конструкт, що відображає сутнісні ознаки заповіту як мовленнєвого жанру. На шостому етапі опоровим став *прийом класифікації* заповітів з урахуванням таких змістовних характеристик жанру, як представлення особи заповідача, характер його розпоряджень та спосіб розподілу майна. На сьомому етапі було проведено реконструкцію структурної моделі англійського заповіту з використанням жанрового моделювання, яке, серед іншого, передбачає фіксацію інваріантних ознак структури. На восьмому етапі з використанням структурного аналізу зроблено таксономічний опис лексичних одиниць за ознаками частиномовної належності та за належністю до семантичних полів і встановлено їхню дистрибуцію в текстах заповітів. На дев'ятому (завершальному) етапі застосовано *метод лінгво-прагматичної інтерпретації*. Випрацювано комплексну методику *жанровоперформативного моделювання,* яка знайшла відображення в такій моделі аналізу: *комунікативна інтенція заповідача–дія заповідання – мовні засоби втілення дії у перформативних мовленнєвих актах.* Елементи *кількісних підрахунків* та *прийом систематизації* відігравали допоміжну роль для аналізу корпусу дослідження.

Розділ третій *"Композиційні та лексико-граматичні засоби втілення комунікативної мети заповідача у текстах англійських заповітів"* містить поетапний опис перебігу та результатів аналізу синтаксичних і семантичних особливостей досліджуваних текстів заповітів з погляду комунікативної мети адресанта у ситуації заповідання. На першому етапі запропоновано класифікацію заповітів за низкою параметрів: I) за способом розподілу майна (простий заповіт, натуральний заповіт, змішаний заповіт); II) за характером розпоряджень заповідача (заповіт з покладанням обов'язків на спадкоємця, заповіт з умовою); III) за особою заповідача: 1) за статтю (чоловіча чи жіноча) та 2) за кількістю заповідачів (один або два заповідачі).

Встановлено жанрову композицію англійських заповітів та її обумовленість ситуацією заповідання. Виявлено, що всі досліджені заповіти мають типову композиційну будову, а саме: назву, представлення заповідача, запо-

відальну частину, призначення виконавця, посвідчення та можуть охоплювати факультативні складники: духовну частину і відкликання попередніх заповітів (Таблиця 1).

Таблиця 1

Приклад композиції структурних елементів англійського заповіту

<table>
<tr><th>Last Will and Testament</th><th colspan="2">← Назва</th></tr>
<tr><td>In the name of God Amen. I Christopher Williamson of the parish of Langham in the county of Rutland, grazier, being somewhat indisposed in body of sound mind memory and understanding praised be God well knowing the certainty of death and uncertainty of life and being desirous of setting all things in order in my lifetime and to avoid disputes and differences amongst my relations after my deceased do make and obtain this my last will and testament in manner and form following that is to say</td><td colspan="2">← Представлення заповідача</td></tr>
<tr><td>First I commend my soul into the hands of Almighty God that gave it hoping for a happy resurrection in and through the merits and mediation of my blessed Lord and saviour Jesus Christ and my body I commit to the earth from whence it came to be decently interred at the discretion of my wife and executor hereafter named and as to worldly estate and effects which it has pleased Almightly God to bless me with</td><td colspan="2">← (Духовний заповіт)</td></tr>
<tr><td>I give and bequeath unto Marry Ann my beloved wife all that copyhold messuage or tenements situate in Langham aforesaid and to her heirs or assigns and as to my personal property of whatsoever it hath pleased God to bestow on me whether in nature or quality …My further trust and will is that my executor do allow my wife Mary Ann Williamson the rest residue and remainder of my property with the profits arising thereof for the support of herself and my son John Williamson and my daughter Sarah Ann Williamson during her natural life providing she remain my wife and at her decease to be equally divided between my son and daughter aforesaid. But if my wife should marry again my further will is that my executor in trust do take immediate possession of my personal property and equally divide it between my son and daughter so soon as they attain the respective ages of twenty-one.</td><td colspan="2">← Заповідальна частина</td></tr>
<tr><td>And I hereby nominate and appoint William Fowler aforesaid sole executor of this my last will and testament</td><td colspan="2">← Призначення виконавця (ців)</td></tr>
<tr><td>[and] hereby revoke all my former will or wills by me heretofore made</td><td colspan="2">← Відкликання попередніх заповітів</td></tr>
<tr><td>In witness whereof I have hereunto set my hand and seal this twenty-eight day of August one thousand eight hundred and thirty nine. Christopher Williamson</td><td>← Запові-дача</td><td rowspan="2">Посвід-чення</td></tr>
<tr><td>Signed by the said Christopher Williamson the testator in the presence of us present at the same time who in his presence have subscribed our names as witnesses. Charles Hubbard. John Smith. George Fowler.</td><td>← Свідків</td></tr>
</table>

Композиційну цілісність текстів заповітів забезпечують дискурсивні маркери. У дослідженні використано класифікацію дискурсивних маркерів Бруса Фрейзера. Проведене дослідження показало, що у текстах заповітів використано: 1) дискурсивні маркери послідовності як підтип дискурсивних маркерів діяльності: ***In the next place*** *to pay the following legacies to my children* (Thomas Spragg, 1860); *And* ***lastly*** *I appoint my Trustees Executors of this my Will* (Ernest William Tranter, 1915); 2) паралельні дискурсивні маркери: *Provided that my Trustees shall* ***also*** *have power to meet any expenses which they may incur in the exercise of any of their powers in respect of chattels out of the capital and income of my estate*...(Diana Princess of Wales, 1993); 3) контрастивні дискурсивні маркери: ***But*** *after the death of my said wife Hannah Witter I further give and bequeath the same to my last named children* (Thomas Witter, 1866); 4) дискурсивні маркери для розвитку подій:… *shall stand to their credit as a payment* ***on account of*** *their share*… (Emily Pennell, 1905) та 5) дедуктивні дискурсивні маркери як підтипи маркерів встановлення зв'язку: *I declare that* ***in case*** *any doubts shall arise… to bring in at any auction and* ***so*** *receive or vary the terms* (Charles Robert Darwin, 1882). Маркери доповнюють зміст попереднього висловлення, об'єднують частини речення, вводять нову інформацію, протиставляють події, дії та забезпечують структурну цілісність тексту заповіту.

На наступному етапі дослідження розглянуто антропоцентричну лексику, вибір якої визначається спрямованістю заповітів на досягнення комунікативної мети заповідання. Виокремлено шість лексико-семантичних груп іменників. **До першої групи** належать: 1) група на позначення осіб, залучених у ситуацію заповідання (заповідач, спадкоємець, виконавець); 2) об'єкт заповідання (речі, які заповідач хоче передати спадкоємцям); 3) смерть та похорон; 4) датування; 5) географічні назви та 6) релігійність особистості. Перша група охоплює учасників ситуації заповідання, які наділені певними ролями та функціями і без участі яких ситуація заповідання не може відбутися (*testator, heir, executor /administrator/ trustee*) та сформована зі слів, які позначають відношення між особами, котрі задіяні в ситуацію заповідання. Тут ми виокремлюємо чотири підгрупи: 1) *testator (testatrix) – heir, legatee – executor (executrix), administrator, trustee;* 2) *child – parent – grandchild; mother – father – daughter – son – brother – sister – nephew – niece – aunt – uncle – cousin – granddaughter – grandson – grandnephew – grandniece – sister-in-law – brother-in-law – spetmother;* 3) *husband – wife;* 4) *heir – descendant.*

До другої групи належать загальні назви об'єктів:1) власність: *premise, estate*, *chattels, property*, *legacy*, *residue*; 2) земельна власність: *land*, *field*, *meadow* та 3) конкретні об'єкти заповідання (речі домашнього вжитку: *cup, jar, pot, spoon, plate, jug, fork, can, basket, tongs, linen*; меблі: *drawer, chair, desk, dresser, bookcase, bed, table, wardrobe, box*; одяг та аксесуари: *brooch, ring, watch, jewellery, shirt, stud, pin, button, chain*; типи будинків: *house, cottage, dwelling*

house, farm house, messuage; худоба: *cattle, horses, swine, cow, stock, livestock*; книги: *book, Bible, Prayer book, manuscript* та деякі ін.

Третя лексико-семантична група в текстах англійських заповітів представлена словами на позначення смерті та похорону. Сюди входять: *funeral*, *burial, decease*, *death*, *widow*, *demise*, *mourning*. Важливо наголосити, що *death, decease, and demise утворюють* семантичну групу з відношенням смислової подібності, тобто є синонімами.

Четверта лексико-семантична група, яку виокремлюємо в текстах англійських заповітів, є датування: дні, місяці та роки. Наприклад: *In witness whereof I the said John Bankes have set my hand and seal this* ***eighth day of July one thousand eight hundred and thirty nine*** (John Bankes, 1839).

До п'ятої лексико-семантичної групи входять географічні назви, які згадано у текстах англійських заповітів досліджуваного періоду. Наприклад: *the County of Chester, England, Woodside Farm Cranage, White Hall Farm Wheelock, Sandbach, London, Middlewich, Congleton, Oxford road, Dukinfield, Cuddington, Little Peover, Hartford Hill, Ledsmere Hall, Widens, the County of Salop* тощо.

Лексико-семантична група дієслів представлена дієсловами 1) заповідання та 2) виконання і посвідчення заповіту: **Перша лексико-семантична група** представлена дієсловами заповідання, спільною семантичною ознакою яких є "передавати". До таких дієслів належать: *give* (28,3 %), *bequeath* (17,8 %), *direct* (5,8 %), *leave* (2 %), *dispose* (26,5 %), *devise* (2,4 %), *will* (1 %), *advance* 0,2 %), *declare* 12,7 %), *further* (2,6 %), *commit* (0,2 %), *commend* (0,5 %). **Другу лексико-семантичну групу** становлять дієслова, які денотують виконання та посвідчення заповіту. До її складу входять три підгрупи: 1) дієслова, які виражають призначення виконавця заповіту: *nominate* (3,9 %), *constitute* (4 %), *appoint* (46,3 %), *empower* (2,5 %), *vest* (10,5 %), *entitle* (27,1 %), *assign* (5,7 %); 2) дієслова, які виражають відкликання заповіту: *revoke* (71 %), *(make/consider null) void* (12,7 %), *rescind* (6,2 %), *annul* (5,6 %), *disallow* (4,5 %); 3) дієслова, які виражають посвідчення заповіту: *subscribe* (31,6 %), *set sb's hand* (20,5 %), *sign sb's name/sign* (43,2 %), *acknowledge* (4,7 %). Найчастіше вживаються дієслова заповідання (*give, dispose, bequeath*), призначення виконавця (*appoint* та *entitle*), відкликання заповіту (*revoke*) та посвідчення (*sighn, subscribe, set*).

На основі аналізу дефініцій усіх прикметників, які фігурують у текстах англійських заповітів, було виокремлено шість лексико-семантичних груп: 1) прикметники, які мають спільну ознаку "власність" (*real, personal, public, private*); 2) прикметники, які мають спільну ознаку "характеристика особи" (*responsible, respective, dear, accountable, unmarried, capable, unable, answerable, beneficial, retiring, beloved, affectionate, kind, true*); 3) прикметники, які мають спільну ознаку "межа життя" (*deceased, late, dead*); 4) прикметники, які мають спільну ознаку "законність" (*liable, legal, lawful, full, testamentary*); 5) прикметники, які мають спільну ознаку "пропорційність" та описують спосіб виплат і поділу майна (*equal, undivided, proportional, proportionate, annual, yearly*);

6) прикметники, які мають спільну ознаку “характеристика предмета” (*silver, long, gold, saleable, good*).

Аналіз корпусу текстів дав змогу виокремити непредикативні синтаксичні структури, які наявні у жанрі заповіту: структури модифікації, комплементації та координації. Для структур модифікації характерно, що найчастіше в англійських заповітах модифікуються іменники, які позначають об’єкт заповідання. Функцію модифікатора найчастіше виконують прикметники (*personal estate, public sale, testamentary expenses, real estate, late brother, future investments, sole executrix, equal shares, private contract, annual income)*), рідше іменник модифікує прийменникова фраза (*the remaining part of my property, executrix of this my will, equal shares for my two sons, the residue of my estate, reason of my death,*), числівник (*three children, one child, ten pounds, four hundred pounds*), інший іменник (*funeral charges, administration expenses, trust money, stock funds, funeral expenses*), прислівник (*upon the following trust, rent charge in the same manner, farm and business under the direction , inspection of my Executor from time to time*), *дієприкметник said* (*said wife, said son, said workshop, said daughter, the said Thomas Davenport*).

У структурах комплементації натрапляємо на комплементи таких типів: об’єктний, дієслівний, суб’єктний та адвербіальний. Найуживанішою структурою комплементації в англійських заповітах є структура, яка передає головний зміст заповіту: ЗАПОВІДАЮ → ЩО → КОМУ. Найчастіше комплементуються дієслова, що входять до лексико-семантичної групи дієслів заповідання й утворюють біномні конструкції. Наприклад: *I give and devise to my son John the two houses in Back Lane Newton* (John Wild, 1871).

Структури координації у заповітах об’єднують структурні компоненти за допомогою *and, but* та *or*. Найчисленнішу групу становлять бінарні дієслівні та іменникові конструкції (рідше прикметникові) об’єднані сполучником *and* чи *or*. Бінарні конструкції, які найчастіше фігурують у заповітах, є підсилювальними бінарними конструкціями, що притаманні для юридичних документів. Наприклад: *give and bequeath, declare and direct, price and value, estate and effects, mother and brother, property or income, free and unsecured, living and capable, historic and artistic, freehold and leasehold*.

У третьому розділі також подано результати аналізу динаміки змін в оформленні заповіту та лексичному наповненні заповітів протягом досліджуваного періоду. Композиційні блоки залишаються незмінними, проте відбулися зміни в оформленні заповітів. А саме, композиційні блоки подають абзацами, а з кінця XX століття їх поділяють на пронумеровані підблоки, які можуть містити підпункти. Виявлено деякі зміни у лексичному наповненні заповітів. Виходять з ужитку предмети заповідання, які пов’язані зі сільським господарством; рідше зазначається соціальний статус заповідача; змінюється форма написання адрес заповідачів, спадкоємців та свідків. Об’єктом заповідання стають здебільшого гроші та нерухомість. З’являються окремі нові об’єкти, як-от,

машини та яхти. Занепад сільського господарства вивів з ужитку професії, які з ним пов'язані. Натомість з'являються професії типові для суспільства кінця XX – початку XXI століть. Варто зазначити, що дієслова заповідання (*give, bequeath, direct, leave, dispose, devise, will, advance, declare, further*) залишаються незмінними впродовж зазначеного періоду.

У четвертому розділі *"Заповіт як соціально-мотивована мовленнєва дія"* постулюємо, що жанр заповіту є комплексним перформативним мовленнєвим актом. Встановлено, що у заповітах фігурують три типи експліцитного перформативу, які виокремлив Дж. Остін: 1) *I verb that*; 2) *I verb to;* 3) *I verb*. З опорою на класифікацію перформативних мовленнєвих актів Дж. Остіна стверджуємо, що екзерситиви виражають рішення заповідача про передачу майна на користь певної особи та призначення виконавців. Ключовими словами екзерситивів у заповітах є: *bequeath, direct, give, order, direct, declare, device, leave, further, appoint, nominate, constitute, empower, vest, entitle, assign,* наприклад, ***I direct*** *that my life not be extended by life sustaining procedures, except that if I am unable to take food and water by mouth, I wish to receive nutrition and hydration artificially* (John Peter Smith, 2010). До експозитивів запропоновано віднести акти у відкликальній частині заповіту, у яких ключовими дієсловами є *revoke, void, rescind, annul,* disallow, наприклад: And *I hereby* ***revoke*** *all former Wills and testamentary dispositions made by me* (Princess Diana, 1993). Комісивів є найменше, а про їх наявність свідчать такі дієслова: *request, declare my* intention, наприклад, *I* ***request*** *my Trustees within three months of my death but without imposing any binding trust or legal obligation…* (Andrew Smith, 2005) (Таблиця 2).

Опис заповіту як мовленнєвої дії доповнено аналізом координат комунікативного акту, які виражаються дейктичними одиницями. Взявши за основу класифікацію Ч. Філмора, в англійських заповітах виділяємо дейксис особи, дейксис часу, дейксис простору, дискурсивний дейксис та соціальний дейксис. Дейксис особи головно виражено займенником *I.* Заповідання в англійських заповітах відбувається від першої особи *I* і цей займенник супроводжує всі розпорядження: 1) заповідання: *I give and bequeath, I order, I direct, I do hereby direct, I declare, I have advanced to, I give, I request;* 2) призначення виконавця: *I empower, I nominate, I appoint, I entitle, I assign;* 3) відкликання заповіту: *I rescind, I revoke, I void, I annul, I disallow.* Наприклад: *I hereby revoke all former Wills and codicils and declare this to be my Last Will* (Judy Ann Jones, 13 August 2015); *I bequeath to my said wife all recording made by me of my speeches or of extracts from my writings and all finished or unfinished articles* (Winston Leonard Spencer Churchill, 27 October, 1961). Також вживається дейксис третьої особи, який виражений займенниками *he, she, they*, а двосторонність дії виражається зворотнім займенником *each other: I give and bequeath unto my brother Horace Garner my gold watch and chain should* ***he*** *outline me* (Edward Garner, 1915); *…in his presence and in the presence of* ***each other*** (William Banker, 1847).

Таблиця 2

Характеристика перформативних мовленєвих актів у англійських заповітах

Тип ПМА	Спрямування дії	Ключові слова
Екзерситиви	виражають рішення заповідача про передачу майна на користь певної особи та призначення виконавців	*give, bequeath, direct, leave, further, dispose, will, advance, declare, commend, commit, authorize, nominate*, *constitute*, *empower, vest, entitle*, *assign* та *appoint*
Комісиви	виражають схиляння до певної дії	*request, declare my intention*
Експозитиви	експозитиви виражають відкликальну частину заповіту	*revoke, (make/consider) void, rescind, annul, disallow*

Часовий дейксис забезпечує розуміння моменту заповідання. Вагомою часовою дейктичною одиницею є ***now***, яка визначає момент заповідання: ***Now*** *I request my said wife to feel no reluctance or hesitation in selling any of the said pictures either with or without copyright* (Winston Leonard Spencer Churchill, 1961). Фігура заповідача також формує ядро тлумачення просторово-часових дейктичних виразів *this, from* та *after*. Зазвичай англійські заповіти починаються фразою: *This is the Last Will and Testament of me*.

Важливу функцію виконує дискурсивний дейксис. Він супроводжує комунікативну ситуацію підкреслює важливість певних факторів та привертає увагу до конкретної інформації. До дискурсивного дейксису у заповітах відносимо використання таких лексичних одиниць, *як former, later, preceding, following*: *I give and dispose of the same in the following manner and form, that is to say, I give and bequeath unto Ann my beloved wife all my personal property whatsoever and wheresoever I am possessed of at the time of my decease during her natural life… I do hereby revoke all my former wills at any time hereto made* (James Hubbard, 1846). У заповітах дискурсивний дейксис є системою відсилань до інших місць цього ж заповіту.

Соціальний дейксис у заповітах виражений дуже чітко. Він представлений певними реаліями суспільного життя, які маркують особу та представляють рівень спорідненості між учасниками комунікації. У більшості заповітів спадок переходить до кровних родичів, на що вказує займенник *my*. Наприклад: *my dear wife, my daughter, my late son, my nephew, my two sons, my step son*. Роль виконавців заповіту часто виконують люди з близького оточення заповідача. Про це свідчить вказування на їхнє призначення *my said Trastees, my Executors, my Executrix or Executor*. Варто зазначити, що соціальний дейксис перегукується з персональним дейксисом, однак має інший аспект вказування.

На останньому етапі дослідження описано умови успішності досягнення комунікативної мети заповідача з опорою на аналіз параметрів текстуальності, які випрацювали Р. де Богранде та В. Дреслер. Особливу увагу звернуто на параметри інтенціональності, прийнятності, інформативності та ситуатив-

ності. Параметр інтенціональності забезпечує вербалізація останньої волі заповідача; параметр прийнятності забезпечує той факт, що заповіт не суперечить нормам та принципам англійського права; параметр інформативності у заповітах забезпечується чіткістю засобів самопредставлення заповідача, призначення виконавців заповіту, визначення спадкоємців та об'єктів дарування, відкликання заповіту та його посвідчення. Параметр ситуативності заповіту визначається ситуацією заповідання, яка супроводжується певними обставинами у житті заповідача, як-от: важка хвороба, війна, небезпека, сварки в родині чи близькому оточенні.

ВИСНОВКИ

Сучасна антропоцентрична парадигма передбачає такий фокус дослідження, який представляє мовця через відношення до оточуючого середовища з урахуванням його/її соціалізації та адаптації до різних ситуацій і приписів соціальних інститутів. Розгляд заповіту з опорою на цю парадигму дав можливість стверджувати, що заповіт як жанр заповідального дискурсу має в Англії виразні особливості. Як повторювана мовленнєва дієя в ситуації заповідання, він генерує типове мовне оформлення вмісту для задоволення комунікативних потреб заповідача щодо питань спадкування майна та грошей після його смерті.

Людина на межі смерті має можливість висловити свою останню волю у заповіті. Більшість заповідачів наголошують на добровільному волевиявленні та усвідомлено виконують дію заповідання. Однак трапляються і заповіти з нотками гумору. Заповіти укладаються в різних ситуативних контекстах, як-от, хвороба, участь у військових діях, родинні обставини тощо. Ситуативний контекст характеризується певною референтністю та оцінністю і впливає на лексичне наповнення заповітів. Культурний контекст створюється простором правової культури, який визначає соціальні конвенції мовленнєвої поведінки в ситуації заповідання і є спільним для всіх заповітів.

Комплексний підхід до дослідження особливостей текстів англійських заповітів проілюстрував особливості функціонування цього жанру як важливого засобу комунікативної взаємодії заповідача зі спадкоємцями та допоміг виокремити такі основні конститутивні ознаки цього жанру: соціокультурна обумовленість; породження в ситуації заповідання для виконання дії заповідання, втіленої в перформативному тексті; типова композиція; типове мовне оформленням вмісту та типовий спосіб побудови мовлення у вигляді низки перформативних мовленнєвих актів.

Система структурних елементів заповіту охоплює обов'язкові та факультативні складники. До незмінних належать назва, представлення заповідача, заповідальна частина, призначення виконавця та посвідчення. До факультативних елементів відносимо духовний заповіт та відкликання попередніх заповітів. У духовному заповіті, заповідач перш ніж перейти до волевиявлення, заповідає свою душу Богові. Духовний заповіт, який був поширений у XIX сто-

літті, виходить з ужитку на початку XX століття. Інші елементи композиційної структури залишаються незмінними впродовж досліджувального періоду.

Заповіт є цілісним перформативним текстом, когерентність якого забезпечують дискурсивні маркери. Для заповітів вагомими є маркери для встановлення зв'язку (83,8 %) та дискурсивні маркери діяльності (16,2 %). Вони доповнюють зміст попереднього висловлення, об'єднують частини речення та тексту, вводять нову інформацію забезпечуючи цілісність комунікативного повідомлення.

Дія заповідання передбачає усталений набір лексичних та граматичних засобів. Особливістю лексичного наповнення заповітів є використання антропоцентричної лексики, яка належить до різних лексико-семантичних груп іменників, дієслів та прикметників.

У мовленнєвому жанрі заповіту трапляються такі характерні для цього жанру непредикативні синтаксичні структури: синтаксичні структури модифікації, синтаксичні структури комплементації та синтаксичні структури координації. Найчисленнішою групою синтаксичних конструкцій у заповітах є структури модифікації (39,6 %), на другому місці – структури координації (38 %) і на третьому – структури комплементації (22,4 %).

Жанровоперформативне моделювання забезпечило вибудовування моделі аналізу заповіту: *комунікативна інтенція заповідача в ситуації заповідання – дія заповідання – мовні засоби втілення дії у перформативних мовленнєвих актах.* Використання жанровоперформативного моделювання дало підстави стверджувати, що заповіт є комплексним перформативом, який становить логічну послідовність перформативних мовленнєвих актів (екзерситивів, комісивів та експозитивів), які вербалізуються у вигляді перформативного тексту. Екзерситиви виражають рішення заповідача про передачу майна та призначення виконавців, комісиви виражають обіцянку та схиляють до певної дії, а експозитиви виражають відкликальну частину заповіту і наявні не у всіх текстах. На відношення заповідача до повідомлення та учасників комунікації в англійських заповітах вказує дейксис. Кожен тип дейксиса у заповітах має певне функційне навантаженя відносно особи мовця (заповідача).

Типова композиція, наповнення та незмінність основних параметрів заповіту, які визначає Закон про заповіти 1837 року, допомагає зробити висновок про консервативність правової культури.

Пропоноване дослідження орієнтує на подальший розгляд синтаксичних та семантичних особливостей різних жанрів інституційного дискурсу на матеріалі різних мов. Комплексна методика аналізу об'єкта з опорою на формальну, функційну та діяльнісну систему координат має потенціал для дослідження проблем дискурсознавства, лінгвістичної генології та лінгвокультурології.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Кулина О. Заповіт як правова комунікативна дія // Іноземна філологія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. Випуск 129/2016. С. 127–133.

2. Кулина О. В. Конститутивні ознаки англомовного мовленнєвого жанру заповіту // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія: Філологія. Одеса, 2016. Випуск 21. Том 2. С. 62–65.

3. Кулина О. В. Структурно-типологічні параметри жанру заповіту: на матеріалі англійських заповітів 1937–1858 років // Нова філологія: збірник наукових праць. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. № 69. С. 107–113.

4. Кулина О. В. Заповіт: значення та етимологія терміна а англійській та українській мовах // Південний архів. Філологічні науки: збірник наукових праць. Херсон: Херсонський державний університет, 2017. Випуск 68. С. 171–174.

5. Кулина О. В. Заповіт як жанр заповідального дискурсу та підходи до його дослідження // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія. Маріуполь: МДУ, 2017. Випуск 17. С.148–157.

6. Кулина О. В. Синтаксичні структури модифікації в англійському заповідальному дискурсі // Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич, 2018. Випуск 20, том 2. С. 63–66.

7. Кулина О. В. Ситуативний та культурний контексти заповіту в Англії // Молодий вчений. Херсон, 2018. № 1 (53). Ч. ІІ. С. 226–230.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Кулина О. В. Мовленнєвий жанр заповіту у юридичному дискурсі // Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 87–89.

9. Кулина О. В. Лексико-граматичні особливості мови права в заповідальній частині англійських заповітів // Наукова конференція на пошану 100-річчя з дня народження професора А. К. Корсакова, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2016. URL: http://www.dsp ace.onu.edu.ua.

10. Кулина О. В. Сучасні підходи до дослідження мовленнєвих жанрів // Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення: міжнародна науково практична конференція, м. Одеса: Південноукраїнська організація "Центр філологічних досліджень", 2016. С. 81–84.

11. Кулина О. В. Прикметники в англійських заповітах 1837–2000 років: до питання виокремлення семантичних полів // Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 24–28.

12. Кулина О. В. Дейксис у комунікативному акті заповідання (на матеріалі англійських заповітів 19–21 століть) // Актуальні проблеми філологічної науки: Сучасні наукові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 2018. С. 83–86.

Наукові праці в закордонних виданнях

13. Кулина О. Ідентифікаційні ознаки англійського заповіту як жанру заповідального дискурсу // Modern philology: relevant issues and prospects of research. International research and practice conference. Lublin, 2017. С. 89–93.

14. Kulyna O. V. English Last Wills and Testaments: towards the systemic description of the genre vocabulary // Philology. Science and education a new dimension. Philology. Budapest, 2017. V (32) Issue: 122. P. 63–66.

15. Kulyna O. English Last Wills and Testaments: Interdisciplinarity of the object of the analysis // Языковая личность и эффективная коммуникация в современном поликультурном мире: сб. материалов II Международной науч.-практ. конф. Минск: Изд. центр БГУ, 2017. P. 97–100.

16. Кулина О. В. Дискурсивні маркери як засоби забезпечення структурної цілісності англійського заповіту // Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches. International scientific-practical conference. Tbilisi: Baltija Publishing, 2018. P. 171–174.

АНОТАЦІЯ

Кулина О. В. Заповіт як соціокомунікативний феномен (на матеріалі англійських заповітів середини XIX – початку XXI століть. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора философії) зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню англійського заповіту як соціокомунікативного феномену, який відображає соціально обумовлені потреби заповідача в ситуації заповідання. Увагу зосереджено на вивченні жанрових ознак заповіту та їх реалізації в англійських заповітах середини XIX – початку XXI століть.

Дослідження виконано в антропоцентричній парадигмі сучасних мовознавчих студій з опорою на формальну, функційну та діяльнісну системи координат. Постулюється, що жанр заповіту входить до палітри жанрів заповідального дискурсу, який є підтипом правового.

Змодельовано композиційну-смислову жанрову структуру англійських заповітів та розглянуто дискурсивні маркери, які забезпечують їхню цілісність. Запропоновано класифікацію заповітів з урахуванням композиційних та комунікативних ознак. Встановлено особливості лексичного наповнення досліджуваних текстів та описано лексико-семантичні групи антропоцентричної лексики, які типові для у цього жанру. Проаналізовано непредикативні синтаксичні структури, в яких використано згадану лексику. Здійснено жаноровоперформативне моделювання заповіту та запропоновано вважати його комплексним перформативом.

Ключові слова: правовий дискурс, заповідальний дискурс, жанр заповіту, ситуація заповідання, жанрові ознаки, жанровоперформативне моделювання, комплексний перформатив.

АННОТАЦИЯ

Кулына О. В. Завещание как социокоммуникативный феномен (на материале английских завещаний середины XIX – начала XXI веков. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук (доктора философии) по специальности 10.02.04 – германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2018.

Диссертация посвящена исследованию английского завещания как социокоммуникативного феномена, который отражает социально обусловленные потребности завещателя в ситуации завещания. Внимание сосредоточено на изучении жанровых признаков завещания и их реализации в английских завещаниях середины XIX – начала XXI веков.

Исследование выполнено в антропоцентричной парадигме современных языковедческих исследований с опорой на формальную, функциональную и деятельностную систему координат. В диссертации постулируется, что жанр завещания входит в палитру жанров завещательного дискурса, который рассматривается как подтип правового.

Смоделировано композиционно-смысловую жанровую структуру английских завещаний и рассмотрены дискурсивные маркеры, которые обеспечивают их целостность. Предложена классификация завещаний с учетом композиционных и коммуникативных признаков. Установлены особенности лексического наполнения исследуемых текстов и описаны лексико-семантические группы антропоцентрической лексики, которые типичны для этого жанра. Проанализированы непридикативные синтаксические структуры, в которых используется упомянутая лексика. Осуществлено жаноровоперформативное моделирование завещания и предложено считать его комплексным перформативом.

Ключевые слова: правовой дискурс, завещательный дискурс, жанр завещания, ситуация завещания, жанровые признаки, жанровоперформативное моделирование, комплексный перформатив.

SUMMARY

Kulyna O. V. Last Will and Testament as a socio-communicative phenomenon (based on English Last Wills and Testamnets of the mid XIX – early XXI centuries. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD). Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2019.

The research focuses on the complex analysis of the study of English Last Will and Testament as a social and communicative phenomenon which reflects the socially determined needs of a testator in the situation of bequest. Attention is paid to genre features of Last Wills and Testaments and their implimentation in English wills of mid XIX – early XXI centuries.

The research is carried out in the anthropocentric paradigm of modern linguistic studies based on formal, functional and operational coordinate systems. A formal coordinate system studies a genre from the viewpoint of compositional features of text layouts and factors which determining their form. A functional coordinate system deals with the analysis of the functional nature of language, particularly lingual means (lexical units and non-predicative structures). An operational coordinate system examines an object taking into consideration socially important interrection which occur in the form of extanded speech construction which consists of speech acts. The illocutionary force of these acts is subordinated to the intention of communicants. The thesis postulates that Last Will and Testament belongs to a genre palette of testamentary discourse which is considered to be a subtype of legal descourse.

Compositional and semantic genre structure is modelled and discursive markers are proved to provide their integrity. The suggested classification is based on structural and communicative features. It is substantial that all studied wills have a typical structure: title, introduction of a testator, testamentary part, nomination of fiduciaries (executor(trix), trustees) and self-proving affidavit are obligatory. Spiritual part and revocation of previous wills are optional.

Lexical features of the given texts are established and lexical and semantic groups of anthropocentric lexis which are common for this genre are singled out. Non-predicative syntactic structures in which the mentioned lexis is used are analysed. Structures of modification and coordination are the most freaquently used in wills. The structure of complementation of a mixed type bears the main content of a will: I BEQUEATH → SOMETHING → TO SOMEBODY.

Genre performative modelling is carried out and it is proposed to consider English Last Will and Testament to be a complex performative. It is revealed that three types of explicit performatives singled out by J. Austin are common for wills: 1) *I verb that*; 2) *I verb to*; 3) *I verb*. Performative speech acts are singled out: exersitives show the decision of a testator about the distribution of property to a certain person and appointment of executives (*bequeath, direct, give, order, direct, declare, device, leave, further, appoint, nominate, constitute, empower, vest, entitle, assign*); expositives reveal the act of revocation (*revoke, void, rescind, annul, disallow*); commissives express a predisposition to a certain action (*request, declare my intention*).

The last stage of the research describes conditions for a testator's successfull communicative goal using R. de Boogrange and V. Dresler's seven parameters of texuality. Attention is paid to the parameters of intentionality, acceptability, informativity and situationality.

Key words: legal discourse, testamentary discourse, genre of Last Will and Testament, situation of bequest, genre features, genre performative modelling, complex performative.

Підписано до друку 1.03.2019 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 23. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 255-49-00, (032) 261-24-15
e-mail: pais.druk@gmail.com; http://www.pais.com.ua